Náučný chodník Tetradymit

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Žarnovica
Geomorfologická jednotka:	Vtáčnik
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Župkov, Horný Župkov stred
Východisko:	Župkov-Horný Župkov
Trasa:	Župkov-Horný Župkov – nálezisko tetradymitu
Dĺžka, prevýšenie:	250 m, prevýšenie 30 m
Čas prechodu:	0,5 h
Počet zastávok:	2
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: geologické, mineralogické, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2015

Textový sprievodca: nie je; voľne sú na stránke obce dostupné informačné panely a tabuľky > .PDF

Kontakt: Obecný úrad Župkov, Župkov 12, 966 71 Horné Hámre, tel. 045 / 6866 122; Mikroregión Kľakovská dolina, Obecný úrad Hrabičov 188, 966 78 Hrabičov, tel. 045 / 6866 120

Aktuálny stav: Chodník je v dobrom stave a udržiavaný a v teréne dobre vyznačený.

Poznámky: (1) Informačné panely neobsahujú v názve označenie trasy ako náučný chodník. Ich názov – Nálezisko tetradymitu v obci Župkov – sme pre našu databázu upravili. (2) V centre obce Župkov stojí pred odbočkou na Horný Župkov s náučným chodníkom výrazná smerová tabuľa.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie a ako exkurzná lokalita s dôrazom na geologické, resp. mineralogické zaujímavosti. Okolité lúky a les sú dobre využiteľné na poznávanie významných druhov rastlín.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Župkov. Počtom obyvateľov neveľká obec v južnej, nižšej časti pohoria Vtáčnik v Župkovskej brázde severozápadne od Žarnovice s rozptýleným osídlením, charakteristickým pre novobanskú oblasť. Jej centrum sa rozprestiera pozdĺž potoka Kľak a početné osady (štále) sú roztrúsené v nižšie ležiacich odlesnených častiach povodí jeho pravostranných prítokov, napr. Župkovského potoka. Prvá zmienka pochádza z roku 1674, kedy patrila hradu Revište. Ako najstaršie osady sa spomínajú Debnárovci a Angletovci. Obyvatelia pracovali prevažne v baniach v širšom okolí a ako drevorubači. Na konci druhej svetovej vojny bola – podobne ako blízke obce Ostrý Grúň a Kľak – vypálená. V obci sa nachádza kostol Nanebovstúpenia Panny Márie (1994) a v miestnej časti Horný Župkov kaplnka Povýšeniu sv. Kríža a zachovaná a zrekonštruovaná ľudová drevenica na kamenných základoch, ktorá slúži ako obecné múzeum. V Kľakovskej doline na severnom okraji obce je celoročné špotrovo-rekreačné zariadenie Riečky. Župkov je jednou z piatich obcí, ktoré tvoria Mikroregión Kľakovská dolina (viac o ňom v náučnom chodníku Po stopách lesnej železnice Kľakovskou dolinou).

Nálezisko minerálu tetradymit v Župkove. Malá, asi 30metrová, historická štôlňa, dnes už zasypaná, medzi miestnou časťou obce Župkov Horným Župkovom a jeho osadou Angletovci s unikátnym nálezom, historicky prvým vo svete, mimoriadne vzácneho minerálu tetradymit. Rudu s minerálom raritného polokovu **telúru** v bielej mase rozloženého neogénneho propylitizovaného andezitu, andezitových tufoch a konglomerátoch pravdepodobne ako prvý našiel a analyzoval v roku 1830 Alojz Wehrle (1791 – 1835), profesor katedry chémie, mineralógie a hutníctva na Banskej akadémii v Banskej Štiavnici, a nazval ho prizmatický bizmutový lesk. Rakúsky geológ a mineralóg Wilhelm Haidinger (1795 – 1871) pri svojom opise v roku 1831 minerál vytvárajúci štvorčatne zrastené kryštály so vzhľadom málo deformovaného štvorstenu pomenoval podľa gréckeho slova tetradymos (štvorčatá). Polyhistor Andrej Kmeť a František Kabina ho označili ako župkovit. **Tetradymit**, chemicky sulfid-telurid bizmutitý Bi_2Te_2S, krehký, nepriehľadný, silno fluoreskujúci minerál cínovobielej až oceľovosivej farby s čiernymi a žltými nábehmi s kovovým leskom a nízkou tvrdosťou, sa odvtedy našiel na vyše tristo lokalitách po celom svete. Vyskytuje sa obvykle ako sprievodný minerál na hydrotemálnych ložiskách zlata. Predpokladá sa, že tu, na úpätí stratovulkánu Vtáčnik, ruda vznikla zo solfatár v rámci postvulkanickej činnosti. Z ťažobného hľadiska je župkovské ložisko nevýznamné, pozoruhodné je mineralogicky. Vstup do štôlne v cieli náučného chodníka imituje konštrukcia vstupných dverí.

Vtáčnik. Pohorie na strednom Slovensku pretiahnuté severo-južným smerom zhruba medzi Prievidzou, Radobicou, Novou Baňou, Žarnovicou a Novou Lehotou, susediace na severe s Hornonitrianskou kotlinou, na západe Tribečom a Pohronským Inovcom a na východe Žiarskou kotlinou a krátko aj s Kremnickými vrchmi. Vo vyššej severozápadnej časti s ústredným chrbtom a krátkymi rázsochami s hojnými skalnými formami a hlbokými dolinami je masívnou hornatinou, kulminujúcou Vtáčnikom (1 346 m n. m.). Vo zvyšku prevláda menej členitý vrchovinový reliéf, miestami je otvorenejší, vytvárajúc neveľké kotliny (Novobanská, Prochotská, Ostrogrúnska). Budované je prevažne neogénnymi andezitmi, v malej miere ryolitmi a ich pyroklastikami. Lokálne (okolo Župkova) sa vyskytujú neogénne riečne a jazerné sedimenty (štrky a piesčité štrky). Geologické pomery a členitosť reliéfu vedie k hojným zosuvom, a to i mohutným kryhovým (blokovým) na miestach čiel bývalých lávových prúdov. Územie je starou baníckou oblasťou, drahé kovy sa ťažili v doline Píľanského potoka nad Žarnovicou a v Novej Bani. V pohorí prameniace potoky smerujú, resp. ústia do Handlovky, Nitry a Hrona. Vo vyšších častiach pohoria prevažujú bukové a bukovo-jedľové lesy, v najvyšších polohách sú bukové porasty krovitého vzrastu, tzv. listnatá „kosodrevina“ s pôvodným smrekom a horskými rastlinnými i živočíšnymi druhmi. Táto západná stredná časť pohoria je súčasťou Chránenej krajinnej oblasti Ponitrie. Východ a juh pohoria je sčasti mozaikovito odlesnený s výskytom neveľkých obcí a rozptýleného osídlenia (štále).

Názvy a obsah informačných panelov

1. Nálezisko tetradymitu v obci Župkov – Obec Župkov
2. Nálezisko tetradymitu v obci Župkov – Tetradymit

Informačné panely v teréne neobsahujú označenie ako náučný chodník ani nie sú číslované.

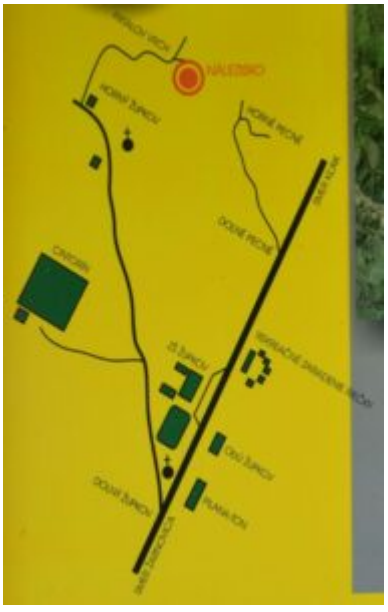

NÁLEZISKO TETRADYMITU V OBCI ŽUPKOV

TETRADYMIT

TETRADYMIT
ŽUPKOV

VALEŠKO
HORNÉ ŽUPKOV
HORNÉ RECHE
DOLNÉ RECHE
CINTORÍN
DOLNÉ ŽUPKOV

MAPY.CZ

